

ג ל ר ו נ ר ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים וחמש

פרק ל'

מסות מסעי (תשכ"ו)

א. שאלה כללית

יבמות ק"ט: ר' נתן אומר: כל הנזדר - כאלו בנה במה (רש"י: בשעת אסור במות...).
והמקיים - כאלו הקריב עליה קרבן. (רש"י: שעבר עליו שתי עבירות, אלא
ילך אצל חכם ויתירנו, כדי שלא יהא רגיל בכך).

בעל עקדת יצחק (שער שבעים ואחד) לדברי הגמ' דלעיל:
והחימה, כי אם רצה לקיים נדרו למה ילך לחכם להתירו? ... ואפשר כי מה
שכתב רש"י שחייב לשאול על נדרו הוא כדו שישב לחפשיותו וכשיעשה - יעשה
מחמת המצוה ולא מחמת הנדר.

א 1. הסבר למה השווה ר' נתן את הנזדר למשלם למקריב בבמה,
מהו הצד השווה שבשניהם?

2. הסבר את דברי בעל העקדה המסומנים בקו.

ב. א' וידבר משה אל ראשי המסות לבני ישראל

רש"י ד"ה אל ראשי המסות לבני ישראל:
חלק כבוד לנשיאים למדעם תחילה ואח"כ לכל בני ישראל. ומניין שאף שאר
הדברים כן? ת"ל (שמות ל"ד ל"א): "ויסוננו אליו אהרן וכל הנשיאים בעזה
וידבר משה אליהם ואחרי כן נגשו כל בני ישראל...". ומה ראה לאמרה כאן?
לימד, שהפרת נדרים ביחיד מומחה ואם אין יחיד מומחה - ספר בשלשה הדיוטות.

רמב"ן ד"ה ויאמר משה אל ראשי המסות
... וראשי המסות לבני ישראל הם נשיאי הדגלים שהעמידו אותם המסות על
רגליהם אחר שכתו נחשון בן עמינדב וחביריו; ואפשר שהיו נזכרים בפרשת
הנחלה (ל"ה י"ז) "אלה שמות האנשים אשר ינחלו לכם את הארץ; או שהיו
אחרים, כי שם ידבר הכתוב אל העתיד, כי בעת חלוק הארץ יהיו הנזכרים חיים
ויעמדו עליהם.

וטעם "וידבר משה אל ראשי המסות" כי אין צורך ללמד לכל בני ישראל שהאב
והבעל יכולין להפר נדרי עבוי בפש, ואולי צריך להעלים אלה החוקים מהם, שלא
ינהגו קלות ראש בנדורים, אבל לחכמי ישראל ראשי שבטיהם לימד המשפט...

א 1) מה ההבדל בין רש"י ורמב"ן בפירוש הלמ"ד של "לבני ישראל"?

2) לפי איזה מסני הפרושים דומה הלמ"ד שלנו ללמ"ד בפסוקים
(במד' י"ג) "ויכתוב משה את מוצאייהם למסעיהם" ואת הלמ"ד
של (נחמיה ז' ט"ג) "הלויים בני יושע לקדמיאל"?

3) מצינו בכמה מקומות שמפרש רש"י "אמר ל" = עליו ולזכרו.
(רש"י שם' י"ד ג' ואמר פרעה לבני ישראל: "על בני ישראל,
וכן (בראשית כ') "אמרי לי אחי הוא" - אמרי עלי).

הסבר למה לא פרש רש"י גם במקומנו כך?

4) פרש את דברי רש"י "ומה ראה לאמרה כאן" - למי מוטב
הכנוי של "לאמרה"?

5) מהו הקשי שמיטבו הרמב"ן בתחילת דבריו (עד "ויעמדו
עליהם")?

ג. א' זה הדבר אשר צוה ה'

רש"י ד"ה זה הדבר

משה נתנבא ב"כה אמר ה' כחצות הלילה" (שמות י"א), והנביאים נתנבאו ב"כה
אמר ה'"; מוסף עליהם משה שנתנבא בלשון "זה הדבר".

ד"א: "זה הדבר" - מעוט הוא, לומר שהחכם בלשון התנהג ובעל בלשון הפרה
כלשון הכתוב כאן, ואם חלפו - אין מותר ואין מופר.

הרא"ם מפרש דברי רש"י (שהם דברי הספרי) הראשונים:

מלת "כה" מורה על המכוון בענין ומלת "זה" מורה על
הענין בעיניו, ומפני שכל הנביאים לא נתנבאו רק
(= אלא) באספקלריה שאינה מאירה ואין בה יכולת לקבל
רק המכוון מן הענין, שהוא הראוי להם, הוכרחו להזכיר
בלשונם "כה אמר ה'"; שפרושו המכוון מדבריו, לא

הדברים בעיניו; ומשה רבנו ע"ה בעבור שנבואתו היתה באספקלריה המאירה והיה בו כח לקבל מה שתראו לו בעיניו, כפי מה שהוא, הזכיר בלשונו "זה הדבר" מלתי שום שנוי כלל.

המעמר לדברי המזרחי לדעיל:

הכן דבריו הוא כי שאר הנביאים השיגו אך השגה כוללת תכלית ועצמות הענין אשר הראט ה' והדבר אשר הבינו הליבושו במליצות וציורים איש איש לפי סתת צחות לשונו, אך משה "פה אל פה" דבר ה' עמו, ... כן הבנתי דברי הרב (ר') אליהו מזרחי) ודבר גדול הוא.

ועל פי הדברים האלה אם גם מצינו אף בדברי הנביאים לפעמים "זה הדבר" אין מזה סתירה, כי שם לא בא "זה הדבר" על דבור הנבואה; אך יורה על ההפוך וההתנגדות אל מה שקדם או אל מה שלאחריו (אנטה-טעזע) כמו (ישע' ל"ז כ"ב) "זה הדבר אשר דבר ה' עלינו" - מוטב אל מה שלאחריו (שם פסוק כ"ד) "ותאמר (= אתה, סנחריב): "ברכ רכבי אני עליתי מרום הרים ירכתי לבגד...". אולם לא כן יהיה אך (כ"ב) "זה הדבר אשר דבר ה' עלינו: כזה לך לעגה לך...". ובירמיהו (ל"ח כ"א) "זה הדבר אשר הראני ה'" במשך על שלפניו (ל"ח כ' - כ"א) "שמע בקול ה' לאשר אני דובר אליך ויטב לך ותחי בפשך ואם מאז אתה לצאת - זה הדבר אשר הראני ה'".

ומה שבמצא (ירמיהו כ"ו א'; כ"ז א') "היה הדבר הזה מאת ה'", יש הבדל בין "זה הדבר" ל"הדבר הזה", גם בלוח אליו מלת "מאת" שהוא מורה על הרחוק.

וע' עוד נעלוו ההדרכה!

1. התוכל להסביר לפי דבריהם למה מצינו בפרשיות וארא-בא תמיד "כת אשר ה'" ולא "זה הדבר...?"
2. איך יש להסביר את "הירצא מן הכלל" של ישעיה מ"ז י"ג "זה הדבר אשר דבר ה'" אל מראש מאז?"
3. א. התוכל לתת עוד טעם לסגנון הדברים בירמיהו כ"ו א' כ"ז א', שאין הם סותרים את הכלל הנאמר בספרי?
4. א. למה אין רש"י מסתפק בפרוש הראשון ומה ראה לתוסף עליו עוד את פרוש השני (ד"א - טעום הוא)?
5. א. מה הסיבה שלגבי החכם יש "התרת הנדרים" ראלו לגבי הבעל אומרת התורה "תפרת בדרים" מה ההבדל בין זה לזה?
- ד. ו'. ואם הניא אביה אותה ביום שקעו כל בדריה ואסריה אשר אסרה על בפשה לא יקום.

רש"י ד"ה ואם הניא אביה

אם מנע אותה מן הנדר כלומר שהפך לה.
הנאה זו איני יודע מה היא. כשהוא אומר (פסוק ט') "ואם ביום שמוע אישה יביא אותה והפך את בדרה", הנה אומר: הנאה זו הפרה.
ופשוט: לשון סניעה והסרה וכן (גמ' ל"ב ז') "ולמה תניאון" וכן (תהלים קמ"א ה') "שמן ראש אל יביא ראשי", וכן (במדבר י"ד ל"ד) "וידעתם את תנאחי" - את אשר סרתם מעלי.

1. א. מ מה מוסיף רש"י אחר פרשו מלת "הניא" - "טבע" ועוד. את דבריו "כלומר שהפך לה"?
2. הרא"ם מקשה לדברי רש"י אלה: המאמר הזה נבון מאד, כי תחילה פרש "אם הניא" אם מנע אותה מן הנדר כלומר שהפך לה, ואחר כך תזר ואמר "הנאה זו איני יודע מה היא"?
- ועוד: למה לא ידע מה היא והלא יש לה חברים רבים במקרא, שכלם לשון מליעה והסרה הם, כמו שאמר אחרי זה "ופשוטו לשון מליעה והסרה וכן "למה תניאון" דכו' - ואין ידיעה גדול מזו?
- ועוד: מאי "הנאה זו" דקאמר? "הנאה איני יודע מה היא" מבעי ליה?
- בסה ליטב קושיות הרא"ם ולהסביר דברי רש"י ולעיל?